

Література:

1. Редин Е. К. Музей изящных искусств и древностей Императорского Харьковского университета (1805–1905): К истории университета. *Записки Императорского Харьк. ун-та*. X. : Университет. тип., 1904. Кн. 3. С. 43–106.
2. Музей изящных искусств и древностей Императорского Харьковского университета. Коллекция гравюр А. Н. Алферова. Общий обзор, оценка и каталог её, составленные Н. И. Черноволотом. X. : Паровая тип. и литограф. М. Зильберберг и С-вья, 1911. 289 с. : 34 ил.
3. Докладніше див.: Мельничук Л. Ю. Оригінальна графіка в українських зібраннях ХІХ ст. Колекція Аркадія Алфьорова. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*. Дрогобич, 2020. № 34. С. 23–29.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-117-6-18>

КАПЛИЦЯ БОГОМАТЕРІ СКОРБОТНОЇ – СЕРЦЕ ПІДГОРЕЦЬКОГО ЗАМКУ

Чехут І. М.

науковий співробітник

*Музей-заповідник «Підгорецький замок» Львівської національної галереї мистецтв імені Б. Г. Возницького
с. Підгірці, Львівська обл., Україна*

Замкова каплиця і сьогодні, втративши у смутні для замку часи багато зі своєї пишності, все ще залишається дуже красивою.

Розташована у ризаліті південного тракту, по центральній осі фундаменту. Із західного боку межує з Зеленою кімнатою, зі сходу – з Жовтою кімнатою. Двоповерхова, побудована за планом у формі квадрату, що з півдня розширюється тристоронньою апсидою, що наповнює ризаліт, з багатим алебастровим оздобленням, виконаним Джованні Баттіста Фальконе [3]. Обидва поверхи західної і східної стіни поділені пілястрами, на нижньому – коринфськими, на верхньому – композитними, з рифленими тронами, що підтримують ламаний антаблемент, заповнений панопліями та гротескними мотивами. Поля стін апсиди, відкриті вікнами на двох поверхах, оздоблені панельними поділами, оформлені мотивами вазонів з квітами, та розетками. На північній стіні, емпора з балюстрадою, яка

тримається на консолях з акантовим декоруванням і доступна із зал другого поверху як із західного, так і східного боку. Склепіння чисте, гладке. До прилеглих до каплиці кімнат та на сходову клітку ведуть декоративні портали з рожевого мармуру з гербом Конецпольських; в північній стіні з боків порталу два заглиблення. Підлога з чорних і сірих плит, що створюють ілюзійний порядок кубиків [1].

Автор інвентарного опису з 1717 р. підкреслює, що каплиця є «сама відмінної і дуже гарної роботи». Накривало її склепіння з позолоченими алебастрами. Стан склепіння не був добрий, про що свідчить тодішня нотатка «розписи руйнуються і гіпс відпадає» [2.]. Так і не відремонтоване склепіння обвалилося у 1830 р. і тоді ж замінено його сучасним гладким [3].

Інвентар з 1729 р. не дає нової інформації про вигляд каплиці, однак, як видається, вказує на здійснення до тої дати деяких ремонтних робіт, що охоплювали, наймовірніше, мармуризацію стін. Вівтар, пофарбований у чорний колір і позолочений, з алебастровими колонами, містив в основному полі картину *Скорботна Матір Божа*, а у верхівці – *Воскресіння Ісуса Христа*.

З початку XVIII ст. в архітектурі каплиці не відбулося суттєвих змін. Здійснювалися лише ремонтні роботи. На початку XX ст. на західній стіні розміщено пам'ятну таблицю і бюст Євстахія Сангушко (1842–1903).

Особливий характер підгорецької каплиці формували картини, густо розвішані на її стінах з часів Вацлава Жевуського. Інвентарний опис з 1768 р. нараховує 53 зображення, серед яких 38 портретів. Крім живописних відтворень власників замку та їх предків представлено членів родин Потоцьких, Любомирських, портрети Яна III і Марії Казимири, Августа III, кількох єпископів та державних сановників, а також – на що слід звернути увагу – відображення кількох відомих духовних осіб і земських службовців, без сумніву, клієнтів Жевуських. На переміну з портретами, на вільних поверхнях стін, висіли картини релігійного змісту, які зображували переважно Матір Божу. Єдиний цикл формували 4 страсні сцени, авторства Яцка Олесінського, розміщені у полях верхнього поверху західної і східної стін.

Вівтар оздоблювало кілька інших зображень, на яких представлені Страсті Христові та Матір Божа у срібних сукнях. На менші (верхня частина вівтаря) стояло позолочене розп'яття та 10 різних релікварій. Решту облаштунку становило кілька крісел та колінників, дві пари дзеркал у позолочених рамах, позитивний орган на ганку. Стіни заглиблень покриті малиною тканиною. Заглиблення і портали затуляли малинові і зелені порт'єри.

На початку XIX ст., як свідчать інвентарі з 1812-1813 рр., в комплексі відбулися незначні зміни. Інвентарний опис з 1813 р. містить перелік облаштування захристії каплиці, що передає стан з часів Вацлава Жевуського. Крім літургійного посуду там знаходилося кілька риз, далматик і кап літургійних кольорів, виконаних з дамасту, золото– і срібнолитих матеріалів, турецьких тканин. Чисельною теж була костельна білизна.

Суттєві зміни занотовано у рисунковому інвентарному описі Леона Жевуського з 1859 р. В сумі було 55 полотен, в тому числі 20 портретів, виключно Жевуських. Решту зображень – релігійні, за винятком страсних сцен Олесінського, які походили з інших замкових приміщень. Знайшлися тут теж від скульптури *Матері Божої з Дитятком*. На згадку заслуговує зміна комунікації каплиці із сусідніми приміщеннями. З трьох дотихчасових порталів свою функцію надалі виконував лише той, що вів на сходову клітку. В порталі до Жовтої кімнати облаштовано шафу на ризи, а протилежний, до Зеленої кімнати замуровано. У заглибленні, що в такий спосіб виникло, повішано кілька картин.

Про спробу Леона Жевуського створити у каплиці своєрідний пантеон слави свого роду свідчить розміщення крім портретів також пам'ятної зброї. На карнизі порталу до Зеленої кімнати виставлено зброю, щит і булаву Михайла Флоріана Жевуського, учасника віденської битви. На північній стіні знайшли місце хоругви придворних підрозділів та булави. З Олеська походило два столи з мармуровими стільницями. На одному з них згодом було охрещено майбутнього короля Яна III [1].

Найімовірніше, з ініціативи Леона Жевуського в каплиці з'явилися предмети, що походили з костелу у Підгірцях – 2 рококові сповідальні та вівтарні ліхтарі з олова. Описаний вище інтер'єр каплиці у своїй основі не змінився до I Світової війни. Після спричинених війною руйнувань, у 1933 р. знову розпочато її облаштування. Сценарій на-працьований Юлією та Рудольфом Менкицькими, щоправда, апелював до давнього способу розміщення полотен, однак зі значною шкодою для естетичного ефекту та ідейного виразу інтер'єру, тематику картин обмежено виключно релігійними зображеннями. На своїх місцях залишилися лише 4 полотна на горішньому поверсі. У каплиці було 37 картин, в т.ч. серія мальованих на блясі невеликих частин Хресної Дороги, авторства Шимона Чеховича. Розміщено теж стіл з мармуровою стільницею (напевно пов'язаний з Собеськими), 8 дерев'яних різьблених вівтарних свічників, дерев'яний релікварій та декоративний антепендіум [1].

Після приходу радянської влади, у 1940 році замок передано Львівському історичному музею, куди перейшла частина експонатів, в тому числі і з каплиці. Пізніше тут був облаштований туберкульозний санаторій, під час існування якого, у 1956 році сталася пожежа, яка зруйнувала інтер'єр палацу. Проте елементи інтер'єру каплиці збереглися, оскільки там було досить намлине святе місце.

За президентства В. Ющенка у замкові каплиці проводилися реставраційні роботи по відновленню ліпнини, проте не вистачило фінансування до їх завершення.

Література:

1. Ostrowski J. K., Petrus J.T. Podhorce. Dzieje wnetrz palacowych I galerii obrazow. – Krakow, 2001.
2. Кричинський В., Замок Підгірців, Злочев 1894.
3. Росс Дж., «Каплиця замку в Підгірцях», Бюлетень історії мистецтв, 1/1974, С. 42–53.